PROSTOR

Maxim Osipov

Kámen, nůžky, papír a jiné povídky

Přeložil Jakub Šedivý

PROSTOR

Maxim Osipov

PROSTOR

Maxim Osipov

Kámen, nůžky, papír a jiné povídky

Přeložil Jakub Šedivý

Praha, 2025

PROSTOR

Maxim Osipov
Kámen, nůžky, papír a jiné povídky

Z ruského originálu Sventa (Свента),
vydaného nakladatelstvím Corpus v Moskvě
v roce 2023, vybral a přeložil Jakub Šedivý.
Vydal PROSTOR, nakladatelství, s. r. o.,
Nad Spádem 649/10, 147 00 Praha 4,
v roce 2025 jako svou 694. publikaci
a 26. svazek edice Současná světová próza.
Redakce textu Kateřina Šimová.
Jazyková korektura Radovan Beneš.
Odpovědná redaktorka Lenka Vosičková.
Grafická úprava Toman Design.
Návrh titulní strany obálky
a sazba Adam Lederer (ProAL).
Na obálce použita ilustrace z archivu AdobeStock.
Vytiskla tiskárna PBtisk a. s., Příbram.
V českém jazyce vydání první. Stran 368.

© Maxim Osipov 2017
Translation © Jakub Šedivý 2025
Czech edition © PROSTOR 2025

ISBN 978-80-7260-600-9

Sventa

Zápisky z cest

Památce mých rodičů

Vnukovo je nejmenší a nejútlejší moskevské letiště, kde při příletu, navíc v sobotu v jedenáct večer, nečekáte davy lidí. Razítko do pasu, kufry, všechno jde rychle:

„Odkud letíte?“

„Z Vilniusu.“

„Co vezete?“

Nic zvláštního: knihy, sýr. Žádné porušení dovozních předpisů – pokračujte. Ale pak vás u východu čeká překvapení: velký dav, samí muži. Tolik lidí by mohlo čekat například na letadlo z Tbilisi, ale tihle nevypadají jako Gruzínci. Neozývá se žádné otravné „Taxi, taxi do města, levně“, navzdory davu je tu podivné ticho. Prodíráte se tlačenicí, ale nebere konce, lidé se nerozestupují, ale ani záměrně nepřekážejí – jen stojí. Jako by vás tihle statní muži středního věku bez vousů v tmavých kabátech a bundách prostě neviděli. Nezavrčí, nenapomenou vás, když jim přejedete kolečky kufru přes nohy. Máte pocit, že kdyby je člověk štípnul nebo bodnul, stejně by se ani nepohnuli. Jsou jako nějaká nepochopitelná, temná síla ze snu: Kdo je to, kam mají namířeno – na nějakou pouť? Do Mekky? Hned se doptáme: Kde je ochranka? Policie?

Jakmile se probojujete ke skleněným dveřím, zjistíte, že jsou zamčené – a za nimi je také dav lidí, ale jiný, rozmanitější, složený z mužů i žen. Policista hlídá dveře a v ruce drží nějakou nádobu – no chvíli vám to trvalo! – je to lampička: je Bílá sobota večer, lidé znehybněli a čekají na přílet Betlémského světla.

„Speciální let z Tel Avivu. Čeká se na přistání."

„Rak zeh haser lanu" – To nám tak ještě scházelo – jediná hebrejská věta, kterou znáš.

Za hodinu nebo dvě přistane letadlo, televizní kamery zachytí, jak úředníci předají bezvousým mužům oheň a ti ho v lampičkách rozvezou po celé Moskvě, jejím okolí a přilehlých oblastech. Pak bude dovoleno projít skleněnými dveřmi i všem ostatním. Reportáž se dá najít snadno: do Vnukova jezdí lidé odevšad – „Jezdíme sem už šestým rokem", „Věříme v náš národ, v naši zemi".

Nic se neděje, žádnou paniku. Policista gestikuluje rukou:

„Třetími dveřmi se dá vyjít ven."

Musíte se znovu prodírat davem a táhnout za sebou kufr. Tím výlet do Litvy končí.

„Jaké emoce ve vás tohle místo vyvolává?" ptá se anglicky reportérka z místních novin ve městě Zarasai na křtu knihy, organizovaném Tomasem, vaším litevským překladatelem a nakladatelem. Je tu jediná, která nerozumí rusky.

„Zarasai pro mě není ani tak místo, jako spíš čas. Nenajdu lepší výraz než *Paradise lost*, ztracený ráj."

Dívka zbystří: Soudruhovi se stýská po SSSR? „Ale ne! Stýská se mi pouze po té době, kdy byli rodiče naživu."

„Takže je to vaše první návštěva nezávislé Litvy?"

V nezávislé Litvě jsem poprvé. Je dobré necítit se jako okupant. Prošel jsem se po Vilniusu, všechno se mi líbilo, ale táhlo mě to sem. Rozhlédněte se kolem sebe: nová knihovna u jezera (celé město se nachází na břehu), kavárna z počátku sedmdesátých let se sloupovím je zavřená (kdysi se tam podávaly obědy o třech chodech), kostel. Památník partyzánce (Maryté Melnikaité) jako by neexistoval. A příroda, jak je v takových městech obvyklé, je přitažlivější než to, co vybudovali lidé.

„Proč jste nepřijel dříve?"

Nemám k tomu co říct, jen jsem pokrčil rameny. Můj otec odtud před téměř čtyřiceti lety psal: „Je tu takové ticho, takový klid... v domě i ve městě, kde teď není moc lidí, proto jsou ke mně asi tak zdvořilí, dokonce i na poště. A někdy si nepřipadám jako umolousaný Moskvan s tíživým svědomím, vidím svět jinak – cítím jeho pronikavost."

A tady je tvůj vlastní deníkový záznam z doby před patnácti lety: „Chci jet do Zarasaie, kde jsem strávil tolik času – každé léto tolik let po sobě. Přesto jezdím všude možně, kam se patří zajet, kam je hanba

nezajet, jenom ne do Zarasaie. To znamená, že nežiju svůj vlastní život."

Je tu větrno, čisto – půda je písčitá a místní obyvatelé se snaží udržovat vše v čistotě. Je to tu opuštěné.

„Rozlehlé," usmívá se reportérka.

Ano, to je lepší. Rozloučíte se:

„Vraťte se v létě se společností."

To by bylo hezké. Ale jeden z těch, s nimiž jsi jezdil do Zarasaie, je v San Franciscu, druhý v Amsterdamu, s někým ses rozhádal a několik lidí, včetně tvých rodičů a sestry, zemřelo. Vydáváš se tedy na poloostrov sám, je to asi dva kilometry daleko, na jižní straně jezera, cestu si pamatuješ – není potřeba navigace ani ptát se na cestu.

„Tady stál dům..." – jednopatrový, kamenný dům. Nezůstala po něm žádná stopa, byl zbořen. Po smrti majitelů (o které jsi věděl) si děti rozdělily dědictví, dům prodaly, ale kupujícím se nelíbil, a tak ho nechali odstranit a se všemi hospodářskými budovami ho srovnali se zemí. Chtěli postavit něco vlastního, ale zřejmě jim došly peníze. To vám řeknou sousedé, kteří si dokonce trochu pamatují vaši rodinu.

Je to zvláštní, dům byl pevný. Měl obrovský balkon, na který vynášeli jídelní stůl. „To se podívejme, s kým máme tu čest..." pronesla máma bez obalu – váš host, soused, který vypadal jako Sergej Rachmaninov, také Moskvan, říkal u čaje, že je u nich v ústavu stranickým funkcionářem. Máma byla málomluvná,

zvláště ve srovnání s otcem, ale dokázala se čas od času otevřeně vytasit s něčím nepříjemným. Pobývala tu jen v červenci a srpnu, zatímco můj otec tu byl pořád. V létě bydlel nahoře a v zimě tady, zhruba tam, kde teď stojíš ty. Vzpomeneš si na Jelaginovy verše: „A teď letí pták / prázdným prostorem, který býval oknem…“

Nechme básně básněmi – zánik domu vyvolává bezradnost: ukazuje se, že i kameny jsou pomíjivé. Je to smutné, i když jsou samozřejmě horší věci, a ty nejsi žádný Nabokov ani Proust. Projdi se mezi borovicemi po měkkém mechu, dojdi k vodě. Ani vysoké staré borovice, ani tenké stromky u břehu, ani houštiny rákosí nikam nezmizely – jsou tu, přímo tady.

Mám jednu vzpomínku: sedmdesátý osmý rok, srpen – brzy ti bude patnáct. S Charitošou, celoživotním přítelem a spolužákem ze školy, jste spustili na vodu plachetnici jménem *Delfín*, východoněmeckou loď, slepovanou a přelepovanou (tehdy bylo zvykem věci opravovat), dva výsuvné kýly na bocích, které omezují driftování a umožňují držet stabilní kurz. Vyplouváte na Zarasaiské jezero – ty jsi u kosatky, Charitoša je u hlavní plachty a u kormidla. Silný boční vítr – připrav se vyvažovat! „Sbohem matinko, sbohem má milá, / / odcházím do Baltské flotily“. Ale jeden z kýlů se ulomil a nemůžete dostat loď ze zátoky, vlny vás unášejí ke břehu. Pomalu, jeden po druhém, se snažíte veslovat. Otec vás pozoruje z mola. Už několikrát musel vlézt do studené vody a odstrčit vás z rákosí. Stop. Charitoša má nápad: „Bylo by dobré sehnat epoxid.

A kýl připevnit, sakra…“ – „Jo, epoxid…!“ Otec stojí po pás ve vodě a pronáší dlouhý proslov. „Parchanti,“ je to nejvřelejší slovo, které pro vás najde.

Od té chvíle se stal epoxid rodinným výrazem pro zbytečné nápady. Pokud jde o loď, tu uvidíš později na filmu, když začneš třídit archiv. Začátek šedesátých let, *Delfín* má připojený motor, stěžeň je pryč, tvůj otec sedí na zádi, máma jezdí na vodních lyžích po Oce. Po otcově smrti jsi začal být impulzivní a energický, nastal čas převzít další povinnosti: rámovat fotografie, dávat do pořádku archiv.

Po tom, co se stalo s domem, jsi dokonale připraven na zmizení lázně – byla zchátralá, dřevěná. Myli jste se v sobotu a v pátek jste nosili vodu z jezera a dělali dříví na zátop. „Dobrá práce,“ říkal jsi jako desetiletý kluk Juozasovi, vysokému hubenému majiteli lázně s obrovskýma, velmi silnýma rukama, černýma od práce, chtěl jsi mu zalichotit. „Jo, dali jsme tomu na prdel,“ odpověděl zasněně. Juozas kouřil cigarety bez filtru: vůně ohořelé sirky a tak dále – kdybys chtěl, vybaví se ti i příhody z lázně, ale mají to být zápisky z cest, ne Felliniho *Amarcord*.

Takže dům pryč, lázeň pryč, dokonce i molo bylo nahrazeno něčím nevkusně robustním. Nezůstávej vězet tady na poloostrově, vezmi s sebou Tomase a jeďte do Sventy, ale ještě předtím vzhůru do lesa.

Knihovnice nakreslila plánek: silnice na Degučiai, odbočka na Dusetos, pak za druhou autobusovou

zastávkou vyhlížejte ukazatel. „Na tomto místě bylo 26. srpna 1941 německými fašisty zastřeleno osm tisíc Židů.“ Zmínka o Židech na obelisku ti vždycky připadala nesmírně odvážná, v dobách tvého mládí se tohle slovo používalo jen při zvláštních příležitostech – když je úřady nechtěly nazývat sovětskými občany. Vlevo i vpravo je příkop zarostlý trávou, v takových příkopech leží dvě stě tisíc litevských Židů.

Desovětizace se dotkla i památníku: byl z něj odstraněn ruský nápis. Je to tak správně? Není to na tobě, abys o tom rozhodoval, ty bys ho tam nechal. Teď jsou tu dva nápisy – jeden v jidiš a druhý v litevštině. Ten v jidiš zní: „Na tomto místě nacističtí vrazi a jejich spolupachatelé brutálně zavraždili osm tisíc Židů – dětí, žen a mužů. Požehnána buď památka nevinných obětí“. V litevské verzi bylo ke spolupachatelům přidáno upřesnění „místních“.

Našli se i tací, kteří Židy zachraňovali. Někteří nejprve stříleli a později zachraňovali, a někteří dokonce naopak – těžko uvěřit, ale i to se dělo.

Pořádek je tu příkladný: plot, pečlivá obruba, Davidova hvězda na obelisku, svíčky na podstavci, izraelské vlajky, kamínky, někdo přinesl malý ručně vyrobený křížek. To tu dříve nebylo.

„Trpět a oplakávat,“ říká Tomas, „to je úděl Litevců.“

Všichni tu znají starý vtip, že za poslední ženu by si muž měl vybrat Litevku, aby se měl kdo postarat o jeho hrob. Ne, tohle nejsou Mandelštamovy „ženy

spřízněné s vlhkou zemí“, jejichž posláním je vyprovázet zemřelé, naopak, jde o hledání východiska z každé, i té nejhorší životní situace.

Cestou do hotelu si vzpomeneš na malého, zachmuřeného šedesátníka, „místního“, s tváří zčernalou od pití, zámečníka nebo elektrikáře, jezdil na motorce se sajdkárou, odseděl si několik let: „Poláky ke zdi. Rusy – ke zdi. Židy...“ podíval se na otce, „Židy každého druhého.“

Teď už by mu to neprošlo, ale tehdy jste se s tím, ač neradi, museli smířit: vždyť jste byli okupanti. Žydai – jiné slovo v litevštině neexistuje. I tenhle stařec sám sebe považoval za oběť, a to ve všech možných ohledech. Až do poloviny padesátých let vysílalo Rádio Svobodná Evropa pro ně, pro lesní bratry, nadějné zprávy: Držte se, kamarádi – další světová válka je za dveřmi.

Za starých časů se jezdilo do Sventy na celý den – s dekami a jídlem, s knížkami, s hrnky na borůvky, košíky na houby a volejbalovými míči. V autě bylo dírami v podlaze vidět na asfalt a převodovku mělo samozřejmě manuální. Jak jsme se smáli mámě, když se později s příchodem svobody vrátila ze své první cesty do Ameriky a hlásila, že nová auta už nemají spojkový pedál – to není možné! – a ona nám přitakala: Vy se v tom vyznáte líp. Jak bych si nyní přál sdílet s otcem tu prostou radost z dokonalého auta, i když jen pronajatého. Nemusíte se ptát na cestu – navigace vám ji ukáže. Nabízí Sventské jezero, Sventes ezers – právě

to, co potřebuješ. Ty sám máš na obálce knihy jméno Maksimas.

To je hranice? Copak je Sventa v Lotyšsku? Samozřejmě, do Daugavpilsu jste přece jezdili, když jste z jakéhokoli důvodu potřebovali opravdové město. Před nádražím tam stál i v sebevětším horku Lenin v ušance a bylo tam velké vězení. Litevská SSR, Lotyšská SSR – hranice tehdy nebyly příliš důležité. A tady je známá štěrková cesta, kde ses učil řídit. A les – nemocný, neudržovaný. Všechno je ti povědomé: cesta i les.

V dnešní době už sem nejezdí zřejmě tolik turistů a neplatí zákaz dojet autem až k vodě. Na Sventě nebývalo nikdy hodně lidí, což byl jeden z důvodů, proč jsme ji měli rádi – ale bývala to přírodní rezervace: žádné rozdělávání ohně, žádná auta. Všechno ostatní je jako dřív: písek, loďka s plochým černým, lesklým vysmoleným dnem a shnilá mola, která ti tolik chyběla. Zkoušíš se po nich projít a ocitneš se po kotníky ve vodě. Osušíš si nohy a rozhlédneš se.

„Proč pořád troubíš, mladíku? / Radši si lehni do rakve, mladíku." Nebylo to snad tady, kde jsi schovaný za stromy troubil na trumpetu, aby tě všichni slyšeli? Skrjabinova *Poéma extáze*, Wagnerův *Soumrak bohů* – ten řev jsi považoval za muzicírování. „Sice žádný rytmus, ale zato falešně." Kamarád klavírista, ten, který teď žije v Amsterdamu, tě přesvědčil, abys nechal hraní na trubku a přešel na flétnu – tichý, smyslný nástroj –, ale nikdy sis ji nezamiloval. Pocit štěstí máš stále nějak spojen se zvukem trubky.

O záhadách štěstí. Poslední dopis, který tvůj otec napsal, končí slovy: „Sešli jsme se – povídáme si, nebo mlčíme, a už neřešíme, jestli se život vydařil, nebo nevydařil. Někdy si říkám, že možná zrovna tohle je štěstí." Snažíš se Tomasovi povědět o svých rodičích, ale jak se dá sdělit tajemství lidské osobnosti? Je to ještě těžší než překládat poezii.

„Můžou nás potkat nejrůznější otřesy. Problémy si můžou najít kohokoli, ale nás tím spíš. Naším cílem by mělo být minimalizovat strach z potíží." Můj otec si například dobře pamatoval, jak v jednu chvíli (případ židovských lékařů v roce 1953) nemohl najít ani tu nejpodřadnější práci, jak téměř doufal, že bude deportován na Dálný východ: jenom aby zůstali všichni pohromadě, hlavně aby byl mezi svými. Jeho dopisy měly spíše poučný ráz, spěchal ti sdělit něco důležitého, zatímco pro matku to byl způsob, jak prodloužit mlčení. „Strávila jsem den jako ve vlaku: probouzela jsem se, usínala a nic nedělala... A teď už jen blábolím, protože v dopise se nedá mlčet."

Ještě chvíli postojíš u vody, vykouříš cigaretu, vzpomeneš si na věci, o které se nemůžeš s nikým podělit, sníš mandarinku. Je tu mrtvolné ticho, ticho jako na hřbitově.

Teprve když se vrátíš do hotelu a podíváš se do skutečné papírové mapy, uvědomíš si svůj omyl. Sventes, Šventas, Šventoji, Svaté jezero a Svatá řeka – tyhle názvy se vyskytují na obou stranách lotyšské hranice. Jezero Šventas je to, kterému jste říkali Sventa, tam jsi

chtěl jet. Jak sis to mohl poplést, pomíchat? Může za to háček: Šventas ežeras je jižně od Zarasai, směrem na Turmantas, ne na sever do Lotyšska.

Tomas k tomu dodá:

„Ale vy jste všechno poznal, Maxime: cestu i jezero."

Ano, poznal.

Cestou do Vilniusu porovnáváte své dojmy. Pro Tomase byl vrcholem vašeho výletu rachot nákladních aut na dlažbě u kostela, vítr a krupobití, ale ty sis toho ani nevšiml. S těmi vzpomínkami je to zvláštní: někdy si vyslechnete celý koncert, ale později si z něj vybavíte jen to, že dirigent měl červené ponožky.

Čápi, kopce a spousta vody, obloha připomíná Nizozemí, ale krajina je díky kopcům výraznější. Jak by se ti tu žilo? Je to provincie, to ano, ale ne přehnaně provinční. Prostě země ve východní Evropě, která je v mnoha ohledech hodná závisti. Všechno tu bude čím dál lepší, tedy pokud do toho nebude nikdo zvenčí zasahovat.

„Když jsem byla pilířem společnosti..." Takto jedna tvoje kamarádka středního věku ráda začíná svou promluvu. Možná opravdu byla. I v Litvě se najdou tací, kteří rádi vzpomínají na doby, kdy velkoknížectví sahalo až k Černému moři (hlavně díky vydařeným sňatkům), ale zde se z někdejší velikosti nevyvozují žádné praktické závěry.

„Vy prostě neznáte celou pravdu," slyšel jsem nesčíslněkrát v Paříži i v Římě od protievropsky smýšlejících

Rusů. O ničem jiném nemluví: tam a tam nás nemají rádi. Moji drazí, víte, kde nás mají rádi ze všeho nejméně? Doma, v Moskvě.

„Naším cílem by mělo být minimalizovat strach…“ Tehdy ti nebylo ani dvacet, teď je ti přes padesát. Říkáš Tomasovi:

„Překvapivě se to všechno vrátilo. Před více než třiceti lety jsem měl úplně stejné starosti jako teď: 1) neušpinit se, nenechat se zkazit 2) nejít sedět a 3) nepropásnout okamžik, kdy bude čas odjet nadobro. A chovám stejnou iluzorní naději jako tehdy: jednoho dne se probudíme a celá tahle temnota skončí.“

Okolnosti nás však nutí zůstat bdělí, mít oči na stopkách a stále se ohlížet. Tvůj duchaplný přítel řekne: „Podobné pocity měl i kníže Andrej Kurbskij.“ Pro Kurbského vše skončilo Litvou.

„Sejdeme se na skládce,“ píše mi do telefonu Bóris, Borečkův kamarád, velký hudebník a houslista, který se sem nedávno přestěhoval z Londýna. Statečně bojuje s litevskými příponami – žmogus, žmonija, žmogiūkštis, žmogiškumas (člověk, lidstvo atd.) – ačkoli v Litvě si prý člověk docela dobře vystačí s angličtinou nebo ruštinou. Mimochodem, háčky nad písmeny vymyslel Jan Hus.

Boreček chce, aby se ti město líbilo, vodí tě sem a tam, omlouvá se za všechno nevábné, třeba za tu skládku, že? Život tu není nijak okázalý, ale ani nuzný, a co je nejdůležitější, je tu méně zákazů, omezení, bariér a dalších útrap, které v posledních letech sužují

Moskvu. Vilnius je pěkný: čistý, ale ne bez poskvrnky. Místo, kde tě ubytovali, je směsicí Serpuchova a Paříže, a staré město je jedinečné, nepodobá se žádnému jinému.

„Každé místo má své problémy," usmívá se majitel literární kavárny.

Je to zkušený člověk, stihl žít nějakou dobu v Izraeli i v Americe, téměř se usadil v Jordánsku – ví, o čem mluví. Ale očekává snad, že mu tajné služby (kdo ví, jak se jmenují?) třeba zabaví kavárnu a on jim bude vděčný, když ho nepošlou do vězení? A žádná Amnesty International nehne ani brvou. Je upřímně překvapen: ne, nic takového nepřipadá v úvahu. Je přece štěstí, že se Sovětský svaz rozpadl! Také jsi o tom snil, ještě než ses dostal do Litvy, když jsi jako osmiletý chlapec četl Dickensův *Pickwickův klub*. A věděl jsi, že existuje město jménem Londýn, v knihách a na mapách, ale ani ve snu tě nenapadlo, že bys ho mohl spatřit na vlastní oči, synu.

„Je vidět, že autor toho o teorii prózy Viktora Šklovského moc neví," říká tiše, ale zřetelně jeden z posluchačů. Je to urostlý Litevec, který pracuje ve Vilniuské hvězdárně. Je těžké nebýt domýšlivý, když pracujete ve hvězdárně.

Rozhovory, čtení – všechno v ruštině. Je otázka, pro koho potom kniha byla přeložena? Odpověď je jasná: pro autora. Kdo to tedy zaplatí? To už jsi někde slyšel, na úplně jiném místě, i když při podobné příležitosti.

Užupis je čtvrť svobodomyslných umělců s vtipnou ústavou a vládou (Tomas v ní zastává významnou funkci) – tady přečteš svou povídku *Fantazie*:

„Houston…“ pronese Ada zamyšleně. „Andrjušo, víš, že jsme si pořídili byt ve Vilniusu…“ „Vilnius je nemůže zachránit před vším, přemýšlejí nahlas. Ale s izraelským pasem… Aha, vy už máte izraelské pasy?“ Posluchači se usmívají a na konci přijde Moskvan přibližně tvého věku, absolvent matematicko-fyzikální fakulty a doktor věd, ukáže se, že byteček, kde tě ubytovali, je jeho, divže ti nemává před nosem laissez-passe, izraelským pasem, ale má ho. Takže rým je nalezen, v odpovědi je celé číslo, ne žádný iracionální nesmysl.

„Přijeďte častěji, nebo se sem prostě přestěhujte. Věřte mi, je toho hodně, co si tady můžete zamilovat.“

A dojde i na přátelský rozhovor a sklenku vína – a ne jen jednu. „Zkrátka neznáte celou pravdu…“ Taková slova jsi tady ještě od nikoho neslyšel. Poslední den pobytu ve Vilniusu začneš na ulici potkávat své nové známé. Vilnius dokáže rozptýlit a pobavit – přesně tak, jak je třeba. V jedné tvé povídce se matka ptá syna: „Copak můžu být smutná, protože jsi šťastný?“ Snad jen rodiče mohou mít opravdovou radost z tvého štěstí. To by stačilo. Posaď se na své místo a staň se pasažérem, seď rovně a připoutej se.

Sny se jeden po druhém rozplývají – některé proto, že se uskutečnily, ale většinou proto, že jsou zbytečné. Otec chtěl, aby ses stal lékařem – proč? Nebo si na

druhé straně řeky Oky vybereš krásný hřbitov, všechno domluvíš s ženou, která ho vede, ale najednou je to úplně zbytečné – i tady, na dosah ruky, na tvém břehu, je klidný a útulný hřbitov.

Je tam hodně věcí, které si člověk zamiluje – to je pravda. I tady je toho hodně, ještě aby ne! Stačí jen najít skulinu mezi zachmuřenými, nehybnými strýci, kteří zahradili východ, a dostat se ven. Ale o strýcích už bylo řečeno vše. Vzpomeň si na všechny, které máš rád – alespoň na kněze, který pochoval všechny tvé příbuzné. „Ušlechtilost a prostota je to nejlepší, co v něm je z ruského lidu." O tom přemýšlej, dívej se na vodu, vzpomínej na Litvu.

Domů se dostaneš dlouho po půlnoci. Nezbyde nic jiného než spojit se s příbuznými přes internet a společně si přečíst první kapitolu z Jana, od začátku až po sedmnáctý verš – ve staroslovanštině, angličtině, němčině a ruštině. Takové budou tvoje letošní Velikonoce.

Tarusa, duben 2017

Moskva-Petrozavodsk

Poslouchej mě, Jóbe, pozorně, mlč.
Jób 33,31

Zbavit člověka bližního – není to snad smyslem pokroku? A co je mi do lidských radostí a strastí? Správně, vůbec nic. Tak mi řekněte, proč aspoň na cestě nemůžu být sám?

Zeptali se: Kdo pojede do Petrozavodska? Na konferenci s mezinárodní účastí. No tak doktoři, někdo tam musí jet. Tyhle konference dobře známe: pár emigrantů – to je celá účast. Malá pitka, hotel, přednáška, velká pitka – a pak zpátky domů. Po přednášce ještě pokládají otázky, ale za zády ti stojí silní, zarudlí chlapíci a ukazují na hodiny – čas vypršel. Ti chlapíci jsou místní profesoři, v provincii jsou teď všichni profesory, stejně jako na americkém Jihu, když je to běloch – je to soudce nebo plukovník.

Tak tedy, kdo pojede do Petrozavodska? Přihlásil jsem se: Ladožské jezero, dobře, proč ne.

„Ne Ladožské, ale Oněžské."

Jaký je v tom rozdíl? Byli jste v Petrozavodsku? Ani já jsem tam nebyl.

Nádraží je děsivé místo, takže se snažím vypadat jako zkušený cestovatel, což mě ochrání. Jdu k vagonu jakoby znuděně, aby bylo hned jasné, že na nádraží jsem jako doma, že mě nemá smysl okrádat.

Vlak z Moskvy do Petrozavodska jede mimochodem čtrnáct a půl hodiny. Spolucestující jsou téměř vždy zdrojem nepříjemností: pivo, sušená ryba, levný koňak Bagration nebo Kutuzov, jednu chvíli si vylévají srdce a v další jsou agresivní.

Rozjeli jsme se, je to dobré, zatím jsem sám.

„Připravte si jízdenky."

„Prosím vás, nemohli bychom se nějak dohodnout? Víte, já... No, abych cestoval sám?"

Prohlédla si mě:

„To záleží na tom, co hodláte dělat."

Co bych asi tak dělal?

„Přečtu si knížku."

„Tak to bude za pět set rublů."

Najednou se objevili ti dva. Málem jim vlak ujel. Mají spodní lůžka. Sedí a lapají po dechu. Přesně to jsem potřeboval! Takový výlet jsem si nepředstavoval. K čertu s tím. Usaďte se, nebudu překážet – vylezl jsem nahoru, otočil jsem se k nim zády, ale oni dole nezůstanou chvíli v klidu.

První z nich je jednoduchý, primitivně vypadající. Hlavu, ruce, boty – všechno má velké, hrubé, ústa pootevřená jako idiot. Zpocený blbec. Vytáhl telefon a hraje nějakou hru. Trink-trrink, ozve se, když vyhraje, a když prohraje, tak tudududum. Volnou rukou tahá zip, což taky dělá hluk, popotahuje nosem. Zdá se však, že je aspoň střízlivý.

Druhý pode mnou znechuceně říká:

„Sundej si bundu, ty pitomče." Je podrážděný. „Přestaň s tím rachtáním."

Je to těžké. Klapot kol vlaku. Dole se ozývá z telefonu trink-trrrink. A já si v tomhle mám číst? Takhle to přece nebude celou cestu, ne?

Vyšel jsem do chodbičky. Slyším, jak si ve vedlejším kupé povídají:

„Rusko je jednou z podlouhlých zemí," říká příjemný mladý mužský hlas, „na rozdíl třeba od USA nebo Německa, které jsou země kulatého typu. Dodávám, že v obou zemích jsem dlouho žil." Dívka radostně vzdychá. „Rusko se podobá pulci," pokračuje hlas, „můžete jet jen z východu na západ a od západu na východ, s výjimkou těla pulce, které je poměrně hustě osídleno a v němž se lze pohybovat ze severu na jih a z jihu k sever."

To se odehrává nalevo od mých dveří a vpravo se pije. Trhají na kusy slepici, půlí rukama rajčata, chlapi si přiťukávají a řehtají se.

Vrátil jsem se do svého kupé. Můj bože, jak ten čas pomalu běží, sotva jsme vyjeli z Moskvy.

Další půlhodina, další hodina. Brzy přijde Tver. Idiot pořád hraje. Ten druhý ožil.

„Vypni si zvuk."

„Ale To-oljo..."

Takže Tolja. Vysoký, asi tak metr devadesát, dlouhé bílé prsty s kulatými nehty. Obličej má dost obyčejný. Tenké rty. Jako by neměl žádnou tvář. Nevím, jak to vysvětlit. Na Toljovi se mi něco nelíbí. Nevydává žádné nervové impulsy, to je ono. *Anaesthesia dolorosa* – bolestivá ztráta citu. Přejedeš rukou a nepoznáš, jestli

se dotýkáš něčeho hladkého, nebo drsného. Nejsem na něj příliš vysazený? Je střízlivý, zdvořilý, snaží se mě neobtěžovat.

„Noviny, kdo chce noviny, čerstvý tisk."

Merci. Znám ty vaše noviny: tenistka se svlékla před novináři, tragédie v rodině televizní moderátorky, miliardářova dcera unesena. Tajemství plochého břicha. Černá kronika. Nebožtíci v barvě. Kašlu na to. Tolja si však noviny vzal a šustil jimi dole. Po chvíli povídá tomu idiotovi:

„Pojďme."

Chvíli jsem byl sám. To je teda výlet.

Než se všichni odebrali na kutě, odehrálo se ještě několik bezvýznamných událostí.

Nejdřív se z vedlejšího kupé, kde se pilo, připotácel opilec s fotoaparátem v rukou. Otevře dveře a chystá se fotit, Tolja se na něj vrhnul, ale pak se otočil a skryl si tvář. Aha, kágébák. Čekista. Teď už to chápu.

Opilec mě táhne k sobě do kupé, zrovna jsem si chtěl vyčistit zuby. Mám ho vyfotit s jeho kamarády. Vyfotím. Stačí to? Ne, ještě ne. Musel jsem si poslechnout jeho životní příběh. Skoro na mě spadnul: vodka, pot, tabák – užij si to, pořádně se nadechni. Lidé by si měli udržovat určitý odstup jeden od druhého. Jako v Americe.

Matka mu kdysi věnovala sto rublů na fotoaparát a pak si je vzala zpátky, protože neměli peníze. Přitom on už od dětství miloval fotografování. Vždyť jo, a co má být?! Chápu. Odcházím.

„Stát!“ chce mi zarecitovat báseň, tu nejlepší.

„Promiňte,“ řeknu, „příroda volá. Hned se vrátím.“ Sotva jsem se vyškubl.

„Tundr-o-ou, na že-le-znic-i-i-i!“ zařval a rozpřáhl ruce, aby objal každého, kdo nestihl uskočit.

Očividně jsem mohl mít ještě horší spolucestující. Co na tom, že Tolja je kágébák. Aspoň je zticha a nesmrdí. A drží si odstup – je háklivý jako já.

Za druhé se ukázalo, že nedaleký záchod se už nedá použít: někdo až po okraj ucpal záchodovou mísu novinami. Mokré barevné obrázky – proč?

Zatřetí se ukázalo, že voda na čaj je vlažná, pravděpodobně vůbec nepřevařená.

„S-s-sovětský člověk,“ pronesl Tolja.

Ne, není to kágébák.

Společná světla zhasnou, zkusím se trochu prospat. Co mají ti dva společného? Nic dobrého. Nejsou to příbuzní, nejsou to kolegové. Možná to jsou buzeranti? Kdo ví. A co je mi po tom? Možná jsou teplí. Mezi prostými lidmi je to častější, než si mnozí myslí.

Stejné zvuky pořád dokola: trink-trink, popotažení nosem. Lituju sám sebe. Usínám.

Usnul jsem a spal jsem nečekaně tvrdě a dlouho, a když jsem se probudil, za oknem bylo ranní slunce, sníh a velmi silný mráz, soudě podle námrazy na smrcích.

Vyšel jsem z kupé, aniž bych se podíval na své společníky. Vlak se zastavil. *Snyť* – nedokázal jsem rozluštit nápis. Používání WC ve stanici je zakázáno...

Počkám. Ach, ještě pár hodin do vytouženého Petrozavodska – hotel, teplá voda, oběd s vínem. Teď už jsem se cítil mnohem lépe. Proč jsem vlastně tak rozcitlivělý!

Moji spolucestující byli připravení vyrazit. Tolja zřejmě vůbec nešel spát. Seděl u okna a vzrušeně kroutil hlavou:

„Co se děje? Proč tu stojíme?"

„Myslím, že jsme ve Snyti," řekl jsem. „Ve stanici Snyť."

„Cože? Kde to jsme, Tupý?"

„Stojíme tu už půl hodiny. Svir." Tupý teď působil mnohem lepším dojmem. Žádné dětinské hry, žádné popotahování nosem.

Tupý odešel a vlak se rozjel. Jakž takž jsem se umyl, napil se horkého čaje a dostal jsem ještě lepší náladu. Měl jsem chuť žít: nasnídat se, žertovat, pomlouvat moskevské profesory, líbit se mladým lékařkám. Nemáme zpoždění? Najdu průvodčí a zjistím to. Údajně ne.

Ach, co se stalo mému sousedovi? Teď, sám, na denním světle, působil Tolja velmi žalostným dojmem.

„Anatoliji, jste v pořádku?"

„Cože?" Otočil se ke mně.

Můj bože, celý se třese! Něco takového jsem viděl mnohokrát: ke konci prvního dne hospitalizace se pacient začne třást, odhánět ďábly, nebo dokonce vyskočí z okna – delirium tremens! Tak jednoduché to je. Z Tolji se vyklubal alkoholik.

„Slečno. Haló!" vykřikl jsem na průvodčí. „Tady má

jeden cestující delirium tremens, rozumíte? Alkoholickou psychózu. Máte lékárničku?“ Žádná lékárnička tu není. Opravdu, všechno je stejné jako za Sovětského svazu! Nedá se nic dělat – musím k vlakvedoucímu! Kde ho ale najdu? „Dejte mu trochu vína, zaplatím to, jinak vám tady všechno rozmlátí!“

„Uklidněte se,“ povídá průvodčí. „Kde je jeho kumpán?“

„Vystoupil v té Sviři, Sviře, nevím, jak se to správně skloňuje, šel ven.“

„Proč tam vystoupil? Má jízdenku do Petrozavodska!“ začala křičet. „Ucpal záchod novinama! Vzal si celý balík! Copak tam bylo málo toaletního papíru?“

Co s tím má co společného záchod? Cestujícímu je špatně. Potřebuje pomoc, ne hysterii. Nejspíš tam teď mlátí hlavou o zeď. Ale už je pozdě, vybuchla:

„Vaše kupé vyřešíme hned teď, chlape! Vysadíme ho z vlaku!“ Někam se rozběhla. Sakra, ale já se bojím do kupé vrátit. Stojím u dveří a čekám.

Stanice Pjaž Selga, poslední zastávka před Petrozavodskem. Přichází policista. Jasně, ten to vyřeší. Já, kandidát lékařských věd, jsem to nevyřešil, ale on to vyřeší. Soudruh Dzeržinskij má cit pro spravedlnost.

„Vaše dokumenty.“

Na ty moje se sotva podíval. Ale Toljovi se stala strašná věc: vylezl na stolek a začal kopat botou do okna. Napoprvé ho nerozbil, ale nakonec se mu to povedlo: střepy, studený vítr, krev. Všechno se seběhlo strašně rychle. Policista udeřil Tolju gumovým obuškem

po nohou, a ten se rukama chytil horního lůžka a zůstal viset ve vzduchu. Pak spadnul na podlahu. Neviděl jsem, jak ho vytáhli, průvodčí mě odvedla do sousedního kupé – k příjemnému mladíkovi a dívce.

Tolju pod naším oknem tloukli nejméně minutu: přiběhl nějaký chlap v teplákové soupravě, oblečený poněkud nalehko, a několik policistů. Mlátili ho černými obušky a bili pěstmi. Takhle se u nás léčí delirium tremens, které tu upřímně řečeno není příliš vzácnou nemocí. Má cenu to podrobně popisovat? Policie pro to má termín – násilné zadržení. V jednu chvíli jsem zaslechl křupání kostí, ale co je slyšet přes dvojité sklo?

Mlátili ho a něco mu říkali, dokonce se ho patrně na něco ptali. Odněkud přivlekli Tupého a také ho bili. Tupý okamžitě padl k zemi, schoval hlavu a stočil se do klubíčka. Toho už ho nemlátili tak horlivě. Strážci zákona a pořádku se unavili.

Sledovali jsme tu hrůzu z okna, pak se vlak rozjel.

„To je strašné!“ pláče dívka. Proč jsme ji nechali dívat se? „To je děsné! Nechci, nechci žít v téhle zemi!“

„Právě o tomhle jsem mluvil,“ říká mladík. „Ale nemá smysl kvůli tomu plakat a naříkat. To je podle mě *kontraproduktivní*.“

Neuvědomil jsem si hned, co jsem to udělal. Takhle po fatální lékařské chybě chvíli nechápavě zíráte na pacienta, na monitory přístrojů, na své kolegy.

„Dokonale k sobě pasují,“ pokračoval mladík v řeči, „jak oběti, tak pachatelé. Kdyby takhle zmlátili profesora

z Berkeley, oběsil by se hanbou. Ale tihle vstanou, otřepou ze sebe špínu a za chvíli jim bude líp."

„A vy?" zeptal jsem se. „Co byste dělal vy?"

„Já?" usmál se. „Odjel bych ze země."

Myslím, že si ani jeden z nás tří moc neuvědomoval, co říká.

„A proč neodjet," vstupuje do rozhovoru dívka, „než tě zmlátí? Normální člověk by tu neměl žít."

Můj nový společník se znovu usměje:

„Neumím si představit, jak bych tu cestu přežil, kdyby nebylo mé milé společnice. Vždyť tenhle vlak nemá ani lůžkový vagon."

Rozhlédl jsem se kolem: zvláštní, kupé stejné jako to moje, a přesto tu všechno dýchá pořádkem a pohodou. Z mladého muže je cítit příjemná vůně kolínské. Ano, i on má namířeno na konferenci. Dříve byl lékařem, nyní je nakladatelem, vydává časopis („stejně jako Puškin"), je prezidentem jakéhosi sdružení a mnoho dalšího. Na stole stojí půlka lahve Napoleona. A ta dívka je opravdu velmi milá.

„Potřebujete panáka." A štamprle, které má s sebou, jsou z nějakého kamene. Onyx nebo jaspis, nevím. Štamrple vyrobené z kamene. Ano, je to velmi dobrý koňak.

Mladík vysvětluje, proč ještě neodjel: díky kultuře.

„Řeknu to takhle. Pro mé americké přátele jsou písmena AAA zkratkou Americké automobilové asociace. Jaká je naše asociace se třemi A?" Na chvíli se odmlčel. „Anna Andrejevna Achmatovová." Vítězoslavně se

na nás podíval a dodal: „Ano a byznysy.“ Přesně tak to řekl – *byznysy*, místo byznys.

Jak je dobré zahřát se douškem koňaku, když jste způsobili neštěstí dvěma lidem!

„Máte naprostou pravdu,“ pokračuje mladík. „Není to naše země, je to – jejich země.“ Opravdu jsem něco takového řekl? „Mimochodem, my dva jsme si tyhle lidi nenajali, aby nás chránili. Co se tu děje, je zvláštní druh negativní selekce. A tady je výsledek: v rámci současného systému nenajdete humánního policajta! Systém ho prostě vytěsní. Co tedy můžeme dělat? Změnit systém. Nebo se stáhnout do vlastního světa – do vnitřní emigrace. V nejhorším případě,“ tragicky rozhodil rukama, „*downshifting*.“

Zachytil jsem dívčin pohled. No ano... *Downshifting*.

Ozve se zabušení na dveře a něčí železný hlas: „Za patnáct minut budeme ve stanici.“ Je čas vrátit se do mého kupé pro věci, mladý muž mi pomůže. Děkuji mu.

Ve zničeném kupé mě čeká stěžejní objev: pochopil jsem, kdo byl Tolja s Tupým. Pod lavicí vedle mého kufru ležely dvě obrovské kostkované tašky, s jakými cestuje jen jedna kategorie občanů: překupníci. Začínám chápat podivné přátelství mých spolucestujících – překupníky se stávali velmi různí lidé. Chápu také, proč je tak surově zbili.

„Vyřizování účtů s konkurencí,“ souhlasil se mnou mladík. „Na policejní objednávku.“

„Ale proč se tím tak trápíte, když je to objednávka?“

„Pro klid duše. Vždyť říkám, že policajti nejsou lidi."

Překupníci. I k této oblasti lidské činnosti má můj společník co říct.

„Jak vidíte, plní důležitou společenskou funkci," říká svým hezkým hlasem. „My všichni, celá společnost, jsme najednou začali chtít stejné věci – drahé hadry, rolexky, nevím co všechno, a těm, co si nemohou dovolit švýcarské rolexky," potřásl levou rukou, „ti vaši překupníci – ať už jim říkáte jakkoli – opatřují čínské nebo jaké rolexky, však jsou to taky hodinky, čas ukazují. A vypadají dobře."

Ty tašky jsou pěkně těžké! A co s nimi mám dělat? Mám je dát průvodčí? Ne, tahle pakáž v žádném případě nic nedostane! Mladík krčí rameny a já táhnu tašky na chodbu:

„Můžete mi s tím pomoct?"

„Víte co?" přemýšlí. „Dejte mi svůj kufr. Jak budu vypadat, kdybych nesl ty příšerné tašky?"

Dobře, děkuju. Chci, aby se cítil dobře, a tak říkám:

„Máte tak krásnou spolucestující!"

„Ale no tak!" odpovídá. „Škaredá jako noc. Sedm, maximálně sedm a půl bodu."

Z nějakého důvodu se ptám:

„Z deseti?"

„Ne, ze sedmi a půl!" směje se. „A v hlavě to má pomotané, chápete? Vzhůru nohama."

Jsem spokojený: nevyšlo mu to s ní. Je zvláštní, že

mě to v takové situaci trápí, ale bylo by příliš frustrující strávit čas natolik jinak.

Průvodčí nás lhostejně pouští z vlaku, na dívku tu čekají, loučíme se s ní, čekáme na nosiče, pak jdeme za ním, sotva mu stačíme, a vidíme transparent: „Zdravíme účastníky...“, konference bude opravdu seriózní.

Nastoupili jsme do taxíku a mladík pronáší:

„Víte co, zapomeňte na ty vaše *zbité*!“ A pak se ušklíbne nad vtipem, který se mu zrodil v jeho nakladatelské hlavě: „Ztratili trochu krve, víc mě ale trápí krvácející stránka v mém časopise.“

„Ale já jsem byl příčinou jejich potíží! Ne, potíže nejsou to správné slovo – neštěstí!“

„Ale,“ mávl rukou, „intelektuální komplex viny. V celé zemi teď policajti mlátí překupníky. Je načase, abyste si na to zvykl: život není fér. Nechte to být.“

Ne, říkám si v duchu, je to snob. A *tohle* já nehodlám nechat být.

Když jsem se ubytoval v hotelu, vyžádal jsem si telefonní seznam a volám všude možně. Na ministerstvo vnitra, železnici, bezpečnostní službu. Kupodivu jsem se přes ně probojoval. „Přijeďte. Plukovník vás přijme.“ O hodinu nebo hodinu a půl později spěchám taxíkem do jedné z tmavých, nevýrazných budov. Kostkované tašky mám u sebe. Plukovník na mě čeká.

Na plukovníkových dveřích stálo černými písmeny na zlatém podkladu *Schatz*, pod tím *Semjon Isaakovič*

a ještě níž v závorce *Šljoma Ickovič*. Nikdy předtím jsem nic takového neviděl. Bylo to odvážné.

Majitel kanceláře se před chvílí probudil a byl stále ještě v letargii. Seděl na prázdné pohovce, bez polštáře a deky, oblečený do trička a sportovních tepláků. Na jedné noze už měl Semjon Isaakovič obutou botu, na druhé ještě ne. Byl to asi sedmdesátiletý muž drobné postavy, úplně plešatý, bez kníru a vousů, ale se spoustou chlupů, které mu rostly z uší a nosu – odevšad, kde by chlupy růst neměly. Ruce, ramena a hruď měl pokryté černo-šedou srstí. Pomyslel jsem si, že vypadá jako Ezau.

Jak bych měl plukovníka oslovovat? Jméno Šljoma se k němu hodí a líbí se mi nejvíc, ale Šljomo mu asi říkají jeho lidé.

„Plukovník Schatz," pronese, zatímco se belhá ke stolu. Botu si ani neobul.

Rozumím, tak tedy soudruhu plukovníku.

Má velké břicho a silné paže jako vzpěrač. Důlkovatý nos má široký a baňatý, tváře také celé důlkovaté. Oči se mi těžko popisují: skoro jsem se do nich nepodíval. Plukovník došel ke stolu, přes tričko si oblékl sako od uniformy a posadil se.

Trochu jsem se připravil: jsem lékař, účastník mezinárodního kongresu.

„Doktor," řekne. „Státní zaměstnanec." Mlčí. „Posaď se."

Posadil jsem se na malou židli naproti němu. V místnosti je jen velký leštěný stůl, pohovka a několik židlí. Vypadá to, že tu nedávno proběhla rekonstrukce.

„Ty jsi Žid?“

Přikývnu. Je to směšné: státní zaměstnanec a Žid. Stejně jako on. Můžeme si promluvit o té záležitosti? Vykládám mu, co se stalo: s mými spolucestujícími překupníky bylo, mírně řečeno, nelidsky zacházeno, jeho spolupracovníci si s nimi ručně vyřídili účty. Chtělo by to nestranné prošetření, spravedlnost. Přinejmenším by se ty věci měly vrátit majitelům.

Plukovník buď přikyvuje, anebo energicky vrtí hlavou.

Zvoní telefon. Zvedne sluchátko a odpovídá v krátkých větách, většinou v nadávkách. Nemám rád vulgarity a vůbec hrubosti, ale tady mi to připadá naprosto přirozené.

Stěny jsou holé, bez jakýchkoli portrétů kohokoli. Pouze na jedné stěně je mapa světa s trčícími vlaječkami. Rozsah nároků. Systém, podle kterého jsou vlaječky do mapy zapíchnuté, je nepochopitelný.

„No tak, dodělejte to tam,“ zavěsí telefon a otočí se ke mně. „Měli jsme stranického funkcionáře Vasila Dmitrijeviče, byl to dobrý chlap, každé ráno vypil láhev koňaku. V osm hodin byl na mol.“

Co je mi po Vasiliji Dmitrijeviči? No dobře.

„... a tak kradl jen tolik, aby měl každé ráno svou láhev koňaku. Chápeš?“

Zatím jen poslouchám.

„... a támhle,“ kývne na telefon, „bylo řediteli jedné státní instituce zabaveno třináct milionů dolarů

v hotovosti. Zaměstnanci půl roku nedostali výplatu. Řekni mi, k čemu bylo tomu idiotovi třináct milionů dolarů?“

Ano, je to hezky řečeno. Ale jak to souvisí s těmi nešťastnými překupníky?

„Překupníci? I tak by se to dalo říct. Čti.“

Plukovník vytáhne stejné noviny, které mi už nabízeli ve vlaku.

Pro podezření ze spáchání dvojnásobné vraždy, čtu, *je hledán rodák z Petrozavodska...* – a fotografie Tolji s knírkem. Tady se směje u prostřeného stolu. Oběťmi byli muž a mladistvá dívka. Pustili Tolju k sobě do bytu.

Velmi hloupě: muž žil s dcerkou, prodal svůj byt, aby se přestěhoval do menšího, Tolja zavolal kamarádovi... Ano, rozumím, Tupý, Sergej.

„Ne, Sergej ne,“ říká plukovník. „Tupý vychází z jeho příjmení. A to je v zájmu vyšetřování tajné.“

S obtížemi skládám noviny a vracím je plukovníkovi, ruce se mi třesou a hlas se mi chvěje.

„Promiňte, soudruhu plukovníku,“ říkám přece jen, „ale bulvár, nebo vlastně jakýkoli tisk, není důkazem. To je, promiňte, nepřesvědčivé.“

„A ty jsi snad soudní porota, abych tě přesvědčoval?“

Řekl to tak, aby mi došlo, že v novinách se píše pravda.

Plukovník vytáhl několik fotografií:

„Říkáš doktor? Tak se podívej.“

Měli jsme soudní lékařství, ale tohle bylo něco jiného. Udělalo se mi špatně a nedokázal jsem to skrýt.

„Na," nalil mi vodu. „Napij se."

Neřeknu vám, jak přesně je Tolja s Tupým zabili, jsou věci, které by opravdu nikdo neměl vědět.

Vysvětluju plukovníkovi, že jsem se špatně vyspal, dal si koňak na lačno a vůbec...

„*Farštejn*," odpovídá v jidiš.

„K čemu jsou ty fotografie?"

Pro zvýšení hodnověrnosti. Aby přiměli své místní kontakty mluvit.

Vrahy identifikovali na základě telefonátů z bytu. Automatické telefonní ústředny zaznamenávají každé vytočené číslo, to jsem si neuvědomil. Jeden z nich nebo oba volali do Petrozavodska, a to jak před zločinem, tak hlavně po něm. Nepoužívali roaming, aby ušetřili.

Neodešli hned, strávili noc v bytě s mrtvolami, to mě opravdu dostalo. Když umírá nemocný člověk, chcete otevřít okna dokořán a honem pryč z pokoje, ale tihle... Ano, strávili tam noc, možná dokonce dvě.

„Proboha," blábolil jsem a strachy mi to nemyslelo, „strávil jsem noc s vrahy! A klidně jsem spal! Nic jsem necítil. Panebože!"

Na plukovníka to neudělalo zvláštní dojem.

„Nemysli na ně," říká. „Vrazi jsou průměrní lidé."

Telefon znovu zazvoní, on znovu víc poslouchá, než odpovídá, znovu mám přestávku a jsem za tu pauzu rád. Zavěsí.

„Co v nich je? Díval ses?“ Mluví o taškách.

Ne, to mě ani nenapadlo. Vezme tašky a snadno je zvedne na stůl. Má velkou sílu.

„Ničeho se nedotýkej. Nebo ti budeme muset sejmout otisky.“

Elektronika. Herní konzole – samozřejmě pro Tupého. Otevírá malý futrál:

„Co je to?“

„Flétna.“

Hrála ta dívka na flétnu? Sakra, zase je mi špatně.

„Ne nutně. Ty věci můžou pocházet z různých míst.“

Hadry. Dokonce ani oblečením nepohrdli! Ne, hadry mají chránit ikony.

„Ikony,“ říká plukovník. „Věříš v Boha?“ Aniž by čekal na mou odpověď, řekne: „Teď věří všichni. Dokonce i Židé u nás nosí kříže.“

Instinktivně si přejedu rukou po krku: není vidět řetízek? Doufám, že si toho plukovník nevšiml. Najednou ho nechci naštvat.

Knihy. Ne knihy, ale známky.

„Vyznáš se ve známkách?“

Ne, proč bych měl? Vím, že známky mohou být velmi cenné.

Plukovník ukládá věci nazpátek:

„Jsou v tom pěkné peníze.“

„Zajímalo by mě, jestli tihle vrazi nosí na krku křížek?“

„Na tom nezáleží. Říkám ti – jsou to průměrní lidé."

Vstanu a procházím se po místnosti. Jak je to možné? Jak to? Proč se vůbec nevyznám v lidech? Proč mi to nedochází? Znovu se napiju vody, už si na tohle místo začínám zvykat.

Plukovník odnáší tašky.

„Posaď se. Udělal jsi správnou věc. Pomohl jsi vyšetřování. Jinak bychom je museli zatknout ve městě."

Teď už to chápu, byla to prostě šťastná shoda okolností. Ukázalo se, že ve stejném vlaku cestoval z Moskvy detektiv, který je měl zatknout. Vzpomínám si na muže ve sportovní teplákové soupravě. Prostě šťastná souhra náhod. Možná by je vůbec nenašli. Počet skutečně vyřešených případů je mizivý.

„Mizivý? Kdo ti to řekl? Jakej *idiot*?"

Plukovník se ušklíbne a vlídně řekne:

„Šlemazl."

Takové slovo v mém slovníku neexistuje. Co to znamená?

„Šlemazl," opakuje plukovník s potěšením. „Cucák."

Přijel jsem do Petrozavodska kvůli tomu, aby mě tu označili za cucáka? Smutné.

„V Americe," povídám, „se nějak obejdou bez toho, aby každého zmlátili obuškem. Mají tam postupy, které musí dodržovat. Neobhajuju vrahy a tak dále..."

„V Americe," reaguje plukovník. „Poslouchej, co ti řeknu."

A pak mi plukovník vyprávěl o svém otci.

Na začátku války byl Schatz starší, obřezaný Žid, odveden na frontu, ale bojovat nemusel: už v srpnu jednačtyřicátého roku byla celá jejich armáda obklíčena a vzdala se. Schatz si opatřil doklady zavražděného ukrajinského rudoarmějce, takže ho hned nezastřelili ani neposlali do koncentráku, ale nejprve v jednom pracovním táboře, pak v druhém. Skončil v Porúří, v dole.

„Víš, co znamená v němčině *Schatz*?"

Bohatství, poklad, cennost. Plukovník přikývne: můj otec uměl trochu německy, před válkou se všichni učili německy. Do dolu se tedy dostal s jedinou touhou – přežít. I když, jak si umíš představit, člověk nemůže vědět, jak a kdy válka skončí, a neměl tušení, co se stalo s jeho rodinou. Pracovní tábor není vyhlazovací tábor, ale z těch, co v něm strávili celou válku, přežil jen každý desátý.

Měl by se přihlásit jako tlumočník? Ne, to nepřipadalo v úvahu. Za prvé jste museli být jako všichni ostatní, abyste zapadli, a za druhé normální lidé v táboře byli naladěni výhradně sovětsky. S Němci měli co do činění víc, než bylo nezbytně nutné, jen hajzlové. Schatz se zachoval jinak: plnil normu dvojnásob. Za to se rozdávaly prémie – chleba a tabák. Přestal kouřit. Dalo by se říct, že to bylo jediné jeho potěšení, ale

on se ho vzdal – aby měl víc jídla, aby mohl pracovat a plnit normu. Měnil s kamarády tabák za jídlo a nikdy neměl hlad. Když přišel z šachty jako první, kradl strážím – brambory, vejce, chleba. Jen jídlo. Když ho chytili, tvrdě ho zbili, pokaždé dostal dvacet ran holí. Němci jsou takoví, pořádek nade vše. Záda měl od bití celá černá. Zbili ho, ale nezabili.

„Takže nezjistili, že váš otec byl Žid?"

„V době, kdy probíhala kampaň za odhalení, tak ne. Při koupeli ho ostatní chránili, pro vlastní lidi si něco vymyslel."

„Fimóza."

„Přesně tak. Pak to zjistili. Dozvěděli se to od našich lidí."

Když vyšlo najevo, že Schatz je Žid, život pro něj začal být mnohem obtížnější. Byl něco jako „užitečný Žid" – Němci pro to měli svůj výraz. Musel plnit normu trojnásobně. A zakoušel jak od Němců, tak od vlastních lidí. V táboře však nebylo mnoho skutečných sadistů. I dozorci byli jen obyčejní lidé.

„Průměrní," napovídám.

„Ano, průměrní," plukovník si žádné ironie nevšiml.

Sadistů byla jen hrstka, ne víc než dnes, ale jeden se našel – manželka velitele tábora. Krásná žena, říkal můj otec. Ráda je kopala do rozkroku. Nutila je, aby si před ní sundali kalhoty. Bavila se. Až se dobavila.

Američané je osvobodili. Udělali to tak, že obklíčili tábor a čekali, až se stráže vzdají a vězni je pobijí.

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázku z knihy Kámen, nůžky, papír a jiné povídky**.**
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.